

Justitiedepartementet
Via e-post: ju.remissvar@regeringskansliet.se med kopia till
ju.L3@regeringskansliet.se
111 52 Stockholm

Remissvar – Upphovsrätten på den digitala inre marknaden (Ds 2021:30)

Myndigheten för tillgängliga medier, MTM, lämnar härmed sitt yttrande över promemorian Upphovsrätten på den digitala inre marknaden (Ds 2021:30). MTM yttrar sig över de delar av promemorian som rör myndighetens verksamhetsområde.

Om Myndigheten för tillgängliga medier (MTM)

Myndigheten för tillgängliga medier, MTM, tillhör Kulturdepartementet. MTM:s uppdrag är att vara ett nationellt kunskapscentrum för tillgängliga medier och att arbeta för att alla ska ha tillgång till litteratur, nyheter och samhällsinformation utifrån vars och ens förutsättningar, oavsett läsförmåga eller funktionsnedsättning.

MTM främjar universell utformning av litteratur, nyheter och samhällsinformation. Genom vägledning och kommunikationsinsatser gentemot såväl offentliga som kommersiella aktörer verkar myndigheten för att fler produkter och tjänster inom läsområdet blir mer tillgängliga. Den kommande implementeringen av tillgänglighetsdirektivet (se SOU 2021:44) är en viktig del i detta.

Myndigheten utvecklar även produkter och tjänster inom tillgänglig läsning. MTM producerar och förmedlar exempelvis talböcker, punktskriftsböcker och e-textböcker till personer med syn- eller annan läsnedsättning eller funktionsnedsättning enligt 17-17 f §§ upphovsrättslagen. MTM distribuerar också teckenspråkig litteratur för personer som är döva eller har en hörselnedsättning. Därutöver ansvarar MTM för utgivningen av den lättlästa nyhetstidningen 8 SIDOR och lättläst litteratur genom LL-förlaget.

Förmedlingen av tillgänglig litteratur sker idag genom MTM:s digitala bibliotekstjänst Legimus, som rymmer cirka 140 000 titlar. Här får läsarna tillgång till ett brett urval av litteratur, men också användarstöd och support.

Med utgångspunkt i diskrimineringslagen, där bristande tillgänglighet anges som grund för diskriminering, utgör tillgängliga medier en förutsättning för att

garantera den enskildes demokratiska rätt till information och nyheter. För att ett inkluderande och tillgängligt samhälle ska bli verklighet krävs det att alla medborgare kan ta del av samma medier och vid samma tidpunkt.

Sammanfattning

MTM ser positivt på att det införs en inskränkning för text- och datautvinning. Denna inskränkning möjliggör forskning på tillgänglig litteratur, som kommer att ha stor betydelse för såväl användare av MTM:s produkter och tjänster, som för den kommersiella marknaden när det gäller de kommande tillgänglighetskrav på e-böcker som uppställs enligt tillgänglighetsdirektivet. MTM önskar dock att det klargörs att bibliotek som ingår i det allmänna biblioteksväsendet enligt Bibliotekslagen omfattas av begreppet "bibliotek tillgängligt för allmänheten".

MTM har inga synpunkter i sak på förslaget att det införs ett upphovsrättsligt ansvar för vissa leverantörer av onlinetjänster. Däremot ser MTM, som användare av sådana onlinetjänster, ett behov av vägledningar när det gäller hur man som användare kan gå tillväga för att meddela tjänsteleverantören att innehållet är upphovsrättsligt klarerat.

Myndighetens synpunkter

Kap 5.2 framställning av exemplar för text- och datautvinning

MTM ställer sig positiv till att inskränkningen i form av exemplarframställning för text- och datautvinning införs i upphovsrättslagen.

MTM har idag i uppdrag att främja tillgänglighet till och universell utformning av litteratur, nyheter och samhällsinformation. Därutöver ska MTM särskilt främja och följa teknikutvecklingen samt forskningen inom sitt verksamhetsområde, däribland tillgänglig läsning.

MTM:s digitala bibliotek Legimus innehåller en unik samling av tillgänglig litteratur. Det kan utgöra en enormt värdefull grund för forskning inom en rad områden där det idag helt eller delvis saknas tillräckliga och/eller relevanta datamängder. Samlingen är dock i huvudsak producerad enligt 17-17 f §§ upphovsrättslagen och litteraturen får således inte tillhandahållas till andra personer än de som omfattas av nämnda bestämmelser. Även MTM:s egna förfoganden över samlingen begränsas i dagsläget av de bestämmelser som gäller för upphovsrättsliga inskränkningar generellt.

Utveckling av tal- och språkteknik för forskning är mycket kostsamt, och en stor del av detta beror på att det är dyrt att ta fram språkliga resurser för att kunna bygga modeller av text eller tal. Det finns alltså mycket starka samhällsekonomiska skäl att använda material som redan finns.

Bland beståndet kan särskilt nämnas följande:

Talböcker kan användas för att studera uppläst text och i sin tur ge kunskap som sedan kan användas i tillämpningar som kan styra hur texten ska läsas upp av en talsyntesröst, eller för att skapa bra riktlinjer för hur en mänsklig röst ska läsa upp olika typer av text. Talböcker kan även användas vid forskning på talsyntes (text-till-tal). Att träna svenska talsyntesröster på ett så stort material med så många olika röster skulle med stor sannolikhet resultera i en betydande förbättring av den svenska talsyntesens allmänna kvalitet.

Bildbeskrivningar är ett annat område där MTM har identifierat ett stort behov av forskning, liksom utveckling av riktlinjer och undervisningsmaterial, samt olika former av systemstöd. Att modellera, analysera och studera sambandet mellan bild och bildbeskrivning kan exempelvis leda till halvautomatiska metoder för att skapa bra bildbeskrivningar för de målgrupper som behöver dem. Dessa metoder kan senare vara användbara även för marknaden (t.ex. bokförlag), som i högre utsträckning kommer att behöva arbeta med tillgänglighet i och med implementeringen av tillgänglighetsdirektivet.

Forskningen som skulle kunna bedrivas enligt den nya inskränkningen hade således inte bara gynnat personer med läsnedsättning eller funktionsnedsättning utan hade också gynnat branschen i stort. Som exempel kan nämnas att de nya krav som kommer att ställas på e-böcker enligt tillgänglighetsdirektivet bland annat innebär att e-böcker måste vara möjliga att få upplästa med talsyntes.

MTM bedömer således att den nya inskränkningen innebär utökade möjligheter att kunna bedriva forskning inom tillgänglig litteratur som kräver text- och datautvinning. MTM noterar också att den omständighet att exemplaren i Legimus är framställda enligt en inskränkning i upphovsrättslagen inte innebär ett hinder i sig för att kunna använda dem för text- och datautvinning i forskningssyfte enligt nu aktuellt förslag (se sidan 63).

MTM noterar dock också att bestämmelsen, i den del som inte är möjlig för rättighetshavaren att göra förbehåll mot, innebär att bibliotek, för att kunna tillämpa inskränkningen, ska vara "tillgängliga för allmänheten". Varken utredningen eller direktivet ger någon ytterligare ledning avseende detta begrepp. Inte heller tidigare lagstiftningsärenden i förhållande till 16 § upphovsrättslagen, som hänvisar till samma begrepp, ger någon vidare ledning.

I Bibliotekslag (2013:801) finns bestämmelser om det allmänna biblioteksväsendet som består av all offentligt finansierad biblioteksverksamhet. MTM:s biblioteksverksamhet utgör en del av det allmänna biblioteksväsendet enligt bibliotekslagen. De böcker som framställs är dock åtkomliga enbart för de personer som uppfyller kraven i 17-17 f §§ upphovsrättslagen.

Eftersom nu aktuell inskränkning innebär att betydande forskning skulle kunna bedrivas enligt vad som beskrivits ovan önskar MTM att det klargörs i den kommande beredningen att bibliotek som ingår i det allmänna biblioteksväsendet anses vara ett sådant bibliotek som är "tillgängligt för allmänheten" i den mening som avses i inskränkningen.

Kap 12 upphovsrättsligt ansvar för vissa leverantörer av onlinetjänster
MTM har inga synpunkter i sak på förslaget. Däremot ser MTM, som användare av berörda leverantörers onlinetjänster, ett behov av tydliga riktlinjer för hur leverantörerna ska gå tillväga för att säkerställa att de åtgärder som vidtas för att hindra att olovligt innehåll inte hindrar lagligt innehåll, samt hur man som användare ska gå tillväga för att informera leverantören att innehåll som läggs upp är upphovsrättsligt klarerat.

Detta yttrande har beslutats av generaldirektören Magnus Larsson. Föredragande har varit verksjuristen Elna Jönsson. I beredningen har även Josefin Siltberg, arkivarie, Christina Tånnander, projektledare, Lisa Olsson Dahlquist, verksamhetsutvecklare för forskningsfrämjande och Sofia Alsterhag, kommunikatör deltagit.

Vid föredragningen närvarade även Cecilia Broberg, Charlotta Svärd, Jesper Svensson, Marie Ivarsson och Magnus Ericsson.

Magnus Larsson
Generaldirektör